

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

Цал-Цалко Ю. Ю.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СУДОВІ ДЕБАТИ ЯК САМОСТІЙНИЙ ТА ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Після закінчення з'ясування обставин справи і перевірки їх доказів, тобто після розгляду справи по суті, суд переходить до виступів у судових дебатах, які складаються з промов осіб, які беруть участь у справі.

Судові дебати є обов'язковою частиною судового розгляду справ. Як зазначав Є. Васьковський, необхідною і важливою частиною позовного провадження є розроблення фактичного матеріалу справи сторонами та їх адвокатами у змагальних паперах і в усних дебатах на суді [1, с. 169]. Дебати сторін допомагають суду уникнути односторонності позивача при оцінюванні доказів, дозволяють суду враховувати доводи позивача і відповідача, що має велике значення для винесення законного й обґрунтованого рішення у справі [2, с. 143]. Для судових дебатових характерним є найбільший прояв змагальності в процесі. Дебати сторін являють собою найяскравіший момент судового змагання [3, с. 116].

У судових дебатах особи, які беруть участь у справі, викладають свої власні міркування щодо оцінки доказів, дають певну правову оцінку обставинам та правовідносинам сторін, обґрунтовують позицію у справі та висловлюють думку про задоволення заявлених вимог, отже підводиться підсумок дослідженню фактичних обставин і доказів, що має допомогти суду повно і всебічно розглянути справу, а саме — проаналізувати досліджені обставини з різних позицій, зіставити різні точки зору щодо оцінки доказів, прав і обов'язків сторін, а також щодо закону, який підлягає застосуванню [4, с. 297].

Можливість брати участь у судових дебатах — це загальне процесуальне право, роз'яснювати сутність якого краще за все безпосередньо учасникам справи перед їх проведенням. Це пов'язано з тим, що на попередніх етапах складно реалізувати право на участь у судових дебатах, оскільки вони ще не настали. Необхідно при цьому роз'яснювати право, а не обов'язок на виступ (промову) і на відповідь (репліку). Особи, які беруть участь у справі, можуть і відмовитися від виступу у судових дебатах. Відмова від виступу у судових дебатах не позбавляє особу, яка відмовилася від промови, права на репліку [5, с. 126].

Судові дебати проводяться у порядку, встановленому ст. 193 ЦПК

України, з додержанням принципу рівних процесуальних можливостей осіб, які беруть участь у справі [6]. Встановлена чітка послідовність виступів учасників у судових дебатах, яка цілком залежить від процесуального становища особи, яка бере участь у справі. У судових дебатах спочатку слово надається позивачеві та його представникові. Далі виступають відповідач та його представник. Треті особи без самостійних вимог виступають у судових дебатах після позивача або відповідача, на стороні якої вони беруть участь. Третя особа, яка заявила самостійні позовні вимоги щодо предмета спору, та її представник у судових дебатах виступають після сторін. За клопотанням сторін і третіх осіб у судових дебатах можуть виступати лише їхні представники. Органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб, виступають у судових дебатах першими. За ними виступають особи, в інтересах яких відкрито провадження у справі.

Представники сторін і третіх осіб, виступаючи в судових дебатах, зобов'язані проаналізувати розглянутий у ході справи доказовий матеріал, обґрунтувати вимогу або заперечення вже встановленими, на їх думку, фактами, вказати норми матеріального і процесуального права, на основі яких потрібно ухвалити рішення у справі [7, с. 79].

Суд не може обмежувати тривалість судових дебатів певним часом. Головуючий може зупинити промовця лише тоді, коли він виходить за межі справи або повторюється. Із дозволу суду ті, хто виступають можуть обмінюватися репліками. Право останньої репліки завжди належить відповідачеві та його представникові. Репліка, як зазначено в літературі — це коротка відповідь, заперечення, зауваження, які висловлюються учасниками судових дебатів у зв'язку зі сказаним у промовах [8, с. 166]. Під час судових дебатів не можна подавати нові докази, заяву про залишення позову без розгляду, збільшувати або зменшувати розмір позовних вимог.

Цивільний процесуальний кодекс України передбачає можливість повернення до з'ясування обставин у справі після судових дебатів і ще до виходу для ухвалення рішення до нарадчої кімнати, якщо виникне необхідність з'ясувати нові обставини, що мають значення для справи, або дослідити нові докази, шляхом постановлення ухвали про повернення до з'ясування обставин у справі, яка у свою чергу не підлягає оскарженню. Після закінчення з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами судові дебати проводяться в загальному порядку відповідно до положень ст. 194 ЦПК України.

Підсумовуючи, слід зауважити, що проведення судових дебатів передбачає підведення висновків судового розгляду справи, викладення

власної позиції і думок однієї із сторін стосовно позиції іншої сторони, надання оцінки доказам, що є у справі. Уважне заслуховування промов осіб, які беруть участь у справі в рамках судових дебатів, надає суду можливість більш чітко з'ясувати позицію кожної особи, яка бере участь у справі і сформулювати своє внутрішнє переконання відносно оцінки доказів. Важливо зазначити, що у цих промовах можна посылатися лише на обставини і докази, досліджені у судовому засіданні.

Л і т е р а т у р а

1. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса / Е. В. Васьковский. — 2-е изд. — М., 1917. — 429 с.
2. Гуреев П. П. Судебное разбирательство гражданских дел / П. П. Гуреев. — М., 1958. — 256 с.
3. Мамницкий В. Ю. Принцип состязательности в гражданском судопроизводстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / В. Ю. Мамницкий ; Нац. юрид. акад. України. — Х., 1995. — 177 с.
4. Луспенник Д. Д. Розгляд цивільних справ судом першої інстанції / Д. Д. Луспенник. — Х. : Харків юрид., 2006. — 480 с.
5. Тимченко Г. Судові дебати як етап судового розгляду в цивільному процесі / Г. Тимченко // Право України. — 2008. — № 6. — С. 125–128.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.
7. Штефан М. И. Представительство граждан в суде : учеб. пособие для студ. юрид. спец. вузов / М. И. Штефан, Е. Г. Дрижчаная, Е. В. Гусев. — К., 1991. — 244 с.
8. Цивільний процес / за ред. Ю. В. Білоусова. — К., 2006. — 315 с.

Яніцька І. А.

*к. ю. н., доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ

Методологічні засади функціонування інституту опіки і піклування як форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, ще не були предметом комплексного наукового дослідження, що обумовлює необхідність проведення відповідного аналізу в означеній сфері.

На сьогодні, відповідно до діючого законодавства, існує судовий та